

RESPOSTES DE L'ESQUERRA A L'ASCENS DE LA DRETA RADICAL

HÉCTOR SÁNCHEZ MARGALEF

Investigador, CIDOB

En el camí cap a les eleccions al Parlament Europeu de juny de 2024, l'ascens de la dreta radical semblava imparable. No obstant això, un cop celebrats els comicis, la realitat és que els diputats que pertanyen als grups de la dreta radical han augmentat un modest 2% respecte de la legislatura anterior (2019-2024), un increment que els eleva al 24% del total de 720 eurodiputats.

Si bé aquest minso increment no hauria de ser motiu d'alarma, el cas és que s'emmarca en una tendència a l'alça d'aquesta dreta que es manté des de 1979 i que la fortifica en el si del Parlament Europeu coincidint amb la crisi del 2008, moment en què es consolida en els dos dígits –tot i que repartits en diferents grups–. Si bé la força de la dreta radical varia entre els diferents països de la UE, oscil·lant entre l'1% dels vots a Irlanda (eleccions de 2020), el 37% a França (eleccions legislatives de 2024) o el 54% a Hongria (eleccions de 2022), tot indica que aquests partits ja són una realitat electoral.

En termes generals, en aquestes últimes eleccions europees els partits d'esquerra –a excepció dels Verds– no han empitjorat significativament els seus resultats respecte a les eleccions de 2019. Les formacions que podríem emmarcar en l'esquerra radical, i que s'enquadren en el grup dels Verds/ Aliança Lliure Europea o en el de l'Esquerra, van perdre relativament pocs escons en les eleccions de 2024 respecte a les de 2019 (13 i 1, respectivament). Les pèrdues dels Verds es deuen principalment a les dinàmiques nacionals a Alemanya i França; però en termes percentuals el grup de l'Esquerra va millorar mínimament. Alguna cosa similar passa amb els partits socialdemòcrates; tenint en compte els efectes del Brexit, els socialdemòcrates

han perdut «només» cinc escons, i han augmentat un 0,7% el seu percentatge de vot.

Les perspectives electorals per a l'esquerra europea, tanmateix, no són bones, malgrat que haguessin pogut cantar victòria (relativa) en les recents eleccions franceses, avançades al juliol de 2024. Tot i que els socialistes governen en sis països de la UE, només en tres ho fan amb socis que també són d'esquerra. A Espanya i Alemanya, dos països grans on aquesta adscripció política encapçala el govern, van quedar en segon lloc a les eleccions al Parlament Europeu. I si ens fixem en els partits d'esquerra radical, aquests són menys puixants que la dreta radical; només governen –en coalició– a Espanya, mentre que la dreta radical ho fa en set dels 27 països de la UE, ja sigui presidint el govern o donant-li suport des del parlament.

Amb aquests resultats, coexisteixen dues realitats. La primera és que els partits de centredreta donen cada vegada més per superat el «cordó sanitari» a les forces de dreta radical i, per tant, es cerca en quines circumstàncies es pot col·laborar amb elles tenint en compte que al Parlament Europeu existeix avui una majoria de forces de dreta sense precedents des de 1979. La segona realitat és que els partits socialdemòcrates i d'esquerra radical transmeten la sensació, en general, d'anar a remolc i, sobretot, de no marcar l'agenda política ni fixar els marcs en els quals es competeix electoralment. Mentre que la crisi de 2008 va ser l'escenari ideal per tal que les forces d'esquerra dominessin l'agenda política, el context internacional encara neoliberal, aguditzat per la derrota simbòlica de Syriza a Grècia i la mal anomenada crisi dels refugiats el 2015, van posar punt final a l'ímpetu de les esquerres.

Així doncs, des del 2016, any del Brexit i l'elecció de Trump als Estats Units, existeix la percepció que les forces de la dreta radical estan en auge mentre que l'esquerra està a la defensiva. De fet, l'argument més utilitzat aquests darrers anys ha estat el de la necessitat de contenir la dreta radical. Aquesta estratègia pot donar resultats en alguna elecció i de manera puntual, però, a llarg termini, és insuficient, perquè no se sustenta en cap projecte o visió política, i obliga més a la reacció que a dur la iniciativa.

L'esquerra pot esperar que els votants es decideixin a donar-li novament l'oportunitat, com han fet els britànics amb els laboristes el 2024. Tot i ser conscients que el context internacional és menys amable amb la idea de democràcia liberal, el cert és que en les democràcies establertes, gràcies a la resiliència de les institucions democràtiques, l'alternança del poder continua sent un fet i una realitat incontestable. Exercir el poder i haver d'enfrontar-se a les contradiccions inherents que comporta el seu exercici, són factors que desgasten qualsevol partit de govern, també la dreta radical. Per tant, l'accés d'aquests partits al poder executiu els pot passar factura, fins al punt d'esquerdar-los o de suavitzar els seus preceptes, com li va passar als Vertaders Finlandesos el 2017. No obstant això, confiar-ho tot a aquest postulat resulta problemàtic, ja que implica que l'esquerra es posiciona a la defensiva.

De quina manera pot respondre l'esquerra? Existeixen fórmules efectives per frenar la dreta radical? I quines bones pràctiques es poden replicar en diferents realitats nacionals?

Coherència ideològica

En línies generals, podem assenyalar almenys dos motius que han contribuït al debilitament de la socialdemocràcia en els països de la UE. En primer lloc, l'abandonament de la seva base electoral, que s'explica en bona mesura per la transformació que han experimentat les

societats postindustrials; i, en segon lloc, la seva desideologització a favor d'un «socioliberalisme» que no va tenir objecció a abraçar el neoliberalisme en virtut de la creença que les eleccions es guanyen ocupant el centre sociològic. Si ens remetem als casos més recents de victòries de partits d'esquerra socialdemòcrata –Portugal el 2015; Espanya el 2019; Alemanya el 2021 o França el 2024– o a aquells on s'han millorat resultats electorals, en tots ells les forces polítiques han girat cap a l'esquerra –Països Baixos el 2023 o Itàlia en les eleccions al Parlament Europeu de 2024–.

Davant d'aquesta perspectiva, els partits d'esquerra haurien de rearmar-se ideològicament per ser coherents. Al segle XXI hi ha àmbits polítics que són determinants: migracions, impostos, canvi climàtic, igualtat de gènere o la lluita contra la desigualtat. Sense tenir una posició de mínims, coherent i compartida pels partits de l'espai polític d'esquerres en aquests àmbits serà difícil que se'ls percebi com una força política creïble.

Encara més, la credibilitat es volatilitza quan es copien pràctiques i discursos que no són coherents amb els plantejaments ideològics d'esquerra. El cas més evident es produeix en l'àmbit migratori: si l'esquerra té una concepció universal de solidaritat respecte als drets i al gènere humà, no valen posicions polítiques que facin distincions per origen. La contradicció aparent entre defensar la sobirania estatal i els drets dels seus ciutadans i els reptes que generen les migracions s'han d'abordar mantenint la coherència. En aquest sentit, practicar polítiques simbòliques de poc recorregut (com es va fer amb les persones rescatades de pasteres pel buc *Aquarius* i traslladades a València el 2018, a les quals no es va facilitar en el seu moment ni asil ni regularització), no mantenir la coherència entre el discurs i la praxi, o copiar directament polítiques que podrien dur a terme les forces de dreta radical, com han fet els socialistes danesos, resta credibilitat als projectes de l'esquerra.

Unitat sí, però amb un propòsit

Independentment de les diferències entre els partits d'esquerra hi ha més temes que els uneixen que temes que els separen. Entre els àmbits polítics determinants, existeix un fil conductor que ha de servir per superar la divisió imaginària entre allò material i post-material: la lluita contra la desigualtat. Sigui de classe, d'origen, de gènere o del tipus que sigui, l'esquerra hauria de trobar aquí el seu origen i la seva raó de ser. Davant d'un món cada vegada més desigual i injust, aquesta és la causa comuna de l'esquerra, la que ha de ser capaç de fixar els marcs de competició electoral i la que pot enarborar qualsevol partit progressista en qualsevol lloc del planeta.

En l'àmbit organitzatiu i sobre com afrontar unes eleccions, els progressistes somien amb la unitat de l'esquerra. Però la unitat necessita un propòsit i un context electoral propici. La unitat per la unitat mai no és suficient; i si la unitat és en contra d'alguna cosa, pot funcionar a curt termini, però no a llarg termini. Cal cultivar la unitat, i ser sensible a les seves diverses formes: des de llistes electorals conjuntes fins a programes compartits o, senzillament, un suport parlamentari.

A Portugal, la primera *Gerigonça* (2015-2019) tenia com a propòsit revertir les polítiques d'austeritat, i la unitat va aparèixer en forma de suport parlamentari dels dos partits d'esquerra radical (Bloco de Esquerda i Partit Comunista Portuguès) al Partit Socialista. Als Països Baixos (2023) o França (2024), el motiu per a la unitat va ser frenar la dreta radical. Mentre que al primer país no va ser suficient, al segon sí que es va aconseguir aquest objectiu. No obstant això, cal preguntar-se com poden sobreviure aquestes col·laboracions amb un objectiu limitat en el temps o si el propòsit és prou cohesionador. A Portugal, de 2015 a 2019, hi havia una figura -amb rang de secretari d'Estat- dedicada gairebé exclusivament a llimar aspreses entre socis. A França, en canvi, sí bé el Nou Front Popular

sembla més robust que la Nova Unió Popular Ecològica i Social (2022-2024, mateixos partits, diferent equilibri de forces), les discrepàncies entorn del lideratge poden capgirar l'aliança, per bé que unir-se en la victòria és més senzill.

Col·laboració i futur

Per construir unitat, però també per seguir debatent sobre temes on existeixen discrepàncies, intercanviar opinions i formar-se, calen espais de col·laboració. Aquests han de ser inclusius i incloure els moviments socials. Durant la legislatura 2015-2019, va existir al Parlament Europeu l'espai anomenat *Progressive Caucus*. Recuperar-lo seria una bona iniciativa per a aquesta legislatura, on ha deixat d'existir la possible majoria d'esquerres, perquè al Parlament Europeu és més fàcil cooperar, lluny de la pressió i els focus de la política nacional.

Per poder fer front als desafiaments que planteja el món aquest 2024, l'esquerra ha de rearmar-se ideològicament, reestructurar-se organitzativament i, ja sigui guanyant eleccions nacionals o sent resilient quan les perd, procurar una visió alternativa esperançadora.

